

Szőke Katalin

Irodalom, Nekrológ

2018.04.07 - tiszatáj

Szőke Katalin

1950–2018

(1950–2018)

Az orosz irodalommal, művelődéssel törődők, kutatók, népszerűsítők, fordítók sorsa együtt haladt a többnyire tragikus, tragikomikus kanyarokat vevő XX. századi történelemmel, művelődéstörténettel. Volt egy olyan

időszak, amelyben orosz olvasók, egyetemi oktatók, kutatóintézeti munkatársak Magyarországra jártak szakirodalomért, szöveggyűjteményekért, a széles Oroszthonban (melyről mindig tudható volt, hogy „rabok hona, urak hona”) tiltott szerzők alkotásainak új kiadásáért. Az orosz századforduló, ez a páratlan irodalmi, zenei, képzőművészeti kincsekben gazdag, világhírű táncgyűtteseivel ünnepezt, különlegesen magasra értékelt néhány évtized, ez az újromantikától a szecesszióig, a vallásbölcselettel az univerzum szimbolikus-szimbolista látásig rétegzett periódus egy *másik*, bűvópatakéletet élő oroszország üzenetét hordozta; ennek feltárása, korszerű módszerekkel elemzése, szembesítése „Európá”-val a magyar kutatás segítségével juthatott vissza a szülőhazájába. Ebbe a nem túlságosan támogatott, inkább eltűrt munkába kapcsolódott be Szőke Katalin, aki – ha nem juthatott be orosz levéltárakba – a prágai szláv könyvtár emigránsok által, még a két világháború között összegyűjtött anyagában bűvárkodott, hozta felszínre az Oroszországban törlésjel alá helyezett regényeket, kisprózát, verseket, egyiket-másikat magyar nyelvű kiadáshoz segítve, Baka István tolmácsolásaihoz hozzájárulván. Aztán teltek-múltak az idők, az újraértékelés korszaka Oroszországban is elérkezett. Akkorra már Szőke Katalint jőnevű, számos érdemmel gazdag kutatóként fogadhatták, akinek részvételei nemzetközi konferenciákon mindig feltűnést keltettek. A furcsa sorsú Remizov művészetének merész rehabilitálása fűződött elsősorban nevéhez, az utóbbi évtizedben meg az orosz Oscar Wilde-nak tartott Kuzmin művészetének újszerű bemutatása[1]. A kérlelhetetlen igényesség jellemezte írásait, távlatosság, a természetes részvétel a nemzetközi tudományos munkamegosztásban, emellett egy kevésbé megfogható művészi érzék, amelynek segítségével nemcsak ráérezett az újabb meg a legújabb orosz próza kiemelkedő darabjaira, hanem többnek mives fordítójává vált. Hamar és jól tájékozódott az orosz irodalmi gondolkodás történetében, a nálunk gyorsan és sokat idézett Bahtyin ihletett átültetőjévé lett. Élete Szegedhez kötötte, majd Budapest és Szeged között osztotta meg tartózkodását. A Szegedi Egyetem messzi külföldön ismert oktatójaként nemzedékeknek közvetítette azt az orosz művelődést és irodalmat, amely nem egy esetben a létezés legfontosabb gondolatait a legerőteljesebben fejezte ki. Ez az orosz irodalom egyszerre hirdette az áhítatot, de a megvetést is azokkal szemben, akik szüntelen átlépik az erkölcsi normákat, a végtelen terek tiszteletét és a baráti körök meghitt együttlétének melegségét. Szőke Katalint ez a világ nevelte, ennek lett híve, emellett tartott ki, élete példájával is ezt igazolta. A „russzista” nem egy önmagába zárkózó tudományszak elkötelezettje, hanem a „nagy” művészet rajongója, megélője, méltatója és értelmezője. Tanári személyiségként igyekezett felőni azokhoz, akikről előadott, közvetítőként pedig részt vett az irodalom eljuttatásában az érdeklődőkhöz. Sokágú tevékenysége szemérmes és színes egyénisége révén szerzett híveket az orosz és általában a művelődés ügyének. Nagyformátumú tanárként írta be nevét Szeged és egyeteme történetébe. Pótolni nem lehet, de hűnek maradni ahhoz, amit évtizedeken keresztül a maga csendes módján tett, kötelesség. Úgy zárul le most egy tanszék, egy intézet, egy egyetemi kar egy periódusa, hogy egyben a velünk maradó emlékezet és a művek segítségével folytatódik. Szőke Katalin nem élt hiába, s ha távozása nem gyógyuló fájdalmat okoz is nekünk, barátainak, kollégáinak, tanítványainak, amit ránk hagy, vigasszal tölt el: írásai, tanítása, emléke nincsenek kitéve a romlandó időnek.

Fried István

JEGYZET

[1] Lapunk 2017. novemberi számában közölte Szőke Katalin *Mihail Kuzmin és az első orosz homoerotikus regény* című tanulmányát, valamint Mihail Kuzmin *Szárnyak* című regényének részleteit, Szőke Katalin fordításában. (A szerk.)